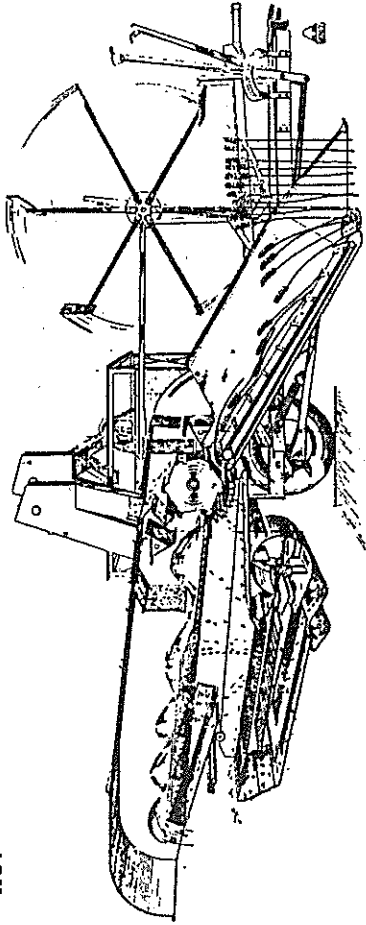

Fra plejl til mejetærsker

en landbrugsteknisk revolution

Siden 1939 har man anvendt kombinerede meje- og tærskemaskiner her i landet. Synderlig udbredelse fik disse maskiner dog først i 1960'erne, hvor især den bugserede (traktor-trukne) vandt udbredelse. I 1970'erne begyndte de selvkørende mejetærskere rigtigt at komme frem - også på almindelige gårde - og i dag er det som bekendt et sjældent syn at se andet end kæmpestore, adskillige meter brede mejetærskere rulle op og ned ad de gyldne kornmarker. Det gamle vinterarbejde i lade og lo er væk - nu kan landmanden få tid til andre gøremål i vintermånederne!

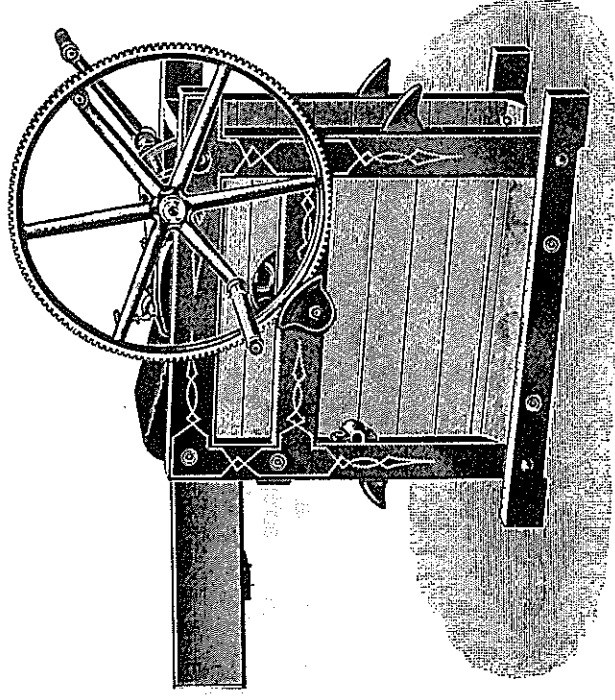
Bugseret mejetærsker fra 1960'erne

Småpjecer fra DEN FYNSKE LANDSBY:

1. Agerbrug i 1700- og 1800-tallet. 1982
2. Fra håndkraft til vandkraft. 1982
3. Fra plejl til mejetærsker. 1982.

tekst: Torben Grøngaard Jeppesen
lay-out: Vivi Rugbæk

Den fynske Landsby
Sejerskovvej 20
5260 Odense S

Den fynske Landsby

Z i l l æ g N° 5

til

Den Landøkonomifte Siden.

Den 1ste Mai 1840.

"... og vi have seet utallige Exempler paa, at den mekaniske Kunst er i vor Tid stegen til en ubegribelig Høide, og at saamange udmærket dygtige Mennesker have opofret sig til dens Tjeneste, at det ikke maa forundre os at tænke den Tid ikke saa langt borte, da man ikke alene ved et forbedret Maskinerie forbereder jorden til Sød paa saavel fuldkommere som mindre bekostelig Maade end hidtil, men tillige saaer og høster Sæden med arbejdsbesparende Maskiner. Uagtet alt hvad vi i vor Kortsynethed end synes at kunne have at indvende imod Maskinkraftens Udbredelse frembærer den Vidnet om den menneskelige Aands Storhed og guddommelige Oprindelse."

Landbrugsteknikken har i de sidste 100-150 år gennemløbet noget nær en ufattelig udvikling - med stadig stigende tempo. Allerede i 1840 - i landbrugsvækstens første periode - anede man, at noget betydeligt var under udvikling.

Medens mange arbejdsprocesser og -redskaber holdt sig uændrede fra vikingetiden, så indledtes i slutningen af 1700-tallet en udvikling, som skulle bryde totalt med det gamle landbrugssamfund. Rødderne til en moderne teknologi blev lagt.

Langsomt men sikkert introduceredes i 1800-tallet den ene nyskabelse efter den anden. Ikke blot betød de nye redskaber og maskiner bedre udbytte, men tillige en gevaldig besparelse af arbejdskraft. I en tid med gryende industri kunne dette være af det gode. I stedet for at tærsk korn med gamle redskaber, kunne de frigjorte hænder producere maskiner til afløsning af forfædres slidsomme arbejde.

KORNTÆRSKNING I TIDEN INDTIL CA 1850

Korndyrkning introduceredes i Danmark allerede i stenalderen - for ca 6000 år siden. Hvordan frøene skiltes fra stråene dengang vides ikke, men formentlig slog man blot kornet mod en sten. Fra middelalderen kendes brugen af "plejl" og formentlig har arbejdsgangen, som den kendes fra 1700-tallet, lange aner tilbage:

Når høsten var i hus, måtte man umiddelbart igang med tærskningen. Sædekornet til vinterafgrøderne skulle snart i jorden, medens resten fik lov at ligge. At tærsk og rense årets høst tog dog lang tid, oftest det meste af vinteren.

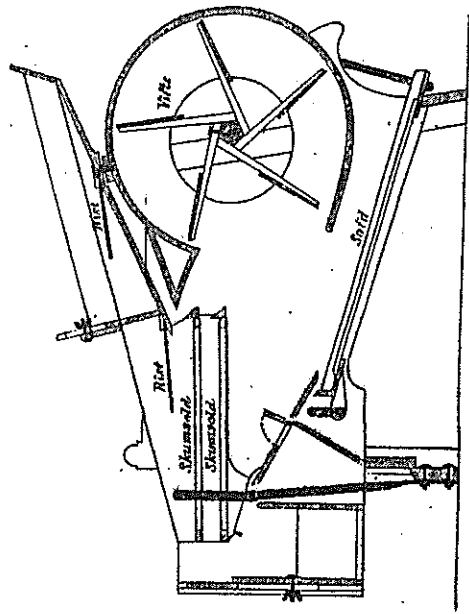
Tærskarbejdet foregik i loen, og det hårde arbejde udførtes enten af bonden selv, hans tjenestefolk eller af daglejere.

Ved tærskningen slog man kornet med "plejlen" for at skille kernerne fra stråene. "Plejlen" bestod af 2 træstokke, "handel" og "slagel", som var sammenbundet med læder.

Efter tærskningen blev kornet kastet gennem loen med kasteskovl for at skille kernerne fra avnerne, og til sidst blev det sigtet gennem håndsold.

En anden måde at skaffe sig renset korn på var at "drøfte" det. Kornet hældtes i et "drøftrug" - et aflangt, fladt træfad, hvorefter man ved rappe kast sendte kornet et lille stykke til vejrs for atter at fange det. Når lodøren stod åben, var der træk nok til at avnerne kunne blæse væk, medens kernerne havede i trug.

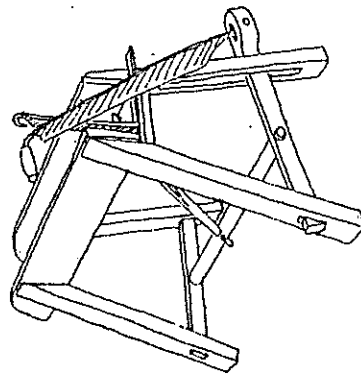
- Jo mere effektiv rensningen var - jo bedre og renere såsæd kunne man få ud på markerne igen!

Snit gennem en Rensemaskine (J. Nielsen Vester-Aaby).

Fra omkr. 1825 blev det mere almindeligt at afløse håndsoldet med enten standharper (standsold) eller de nyligt udviklede resemaskiner. Rensemaskinerne indeholdt dels flere sold, dels vinger til at blæse avnerne væk.

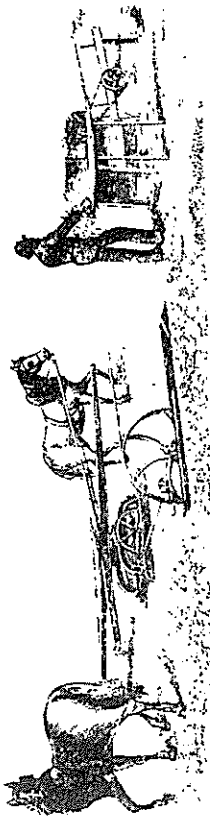
Efter tærskningen kunne halmen skæres i stykker til hestefoder - hakke. Til det formål havde man en skærekiste. Skærekniven var et gammelt leblad, der kunne bevæges opad samtidig med, at en skubbepind i bunden af kisten pressede strået fremad. Når bladet var løftet, førtes det nedad med et snittende tryk, hvorved et lille stykke af strået blev skåret til hakke.

Skærekiste

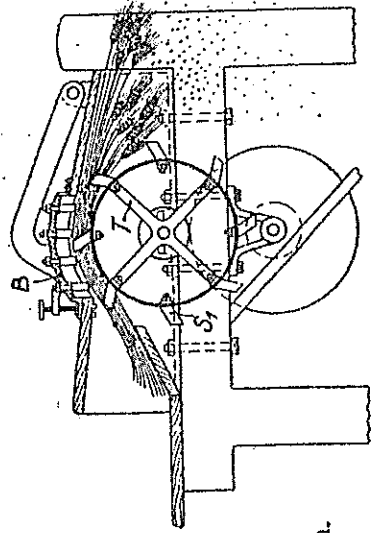
KORNTÆRSKNING EFTER CA 1850

Den øgede kornproduktion i slutningen af 1700-tallet førte til forsøg med "mekanisering" af tærskningen. De første simple tærskværker introduceredes, men først i midten af 1800-tallet fik de nogen videre udbredelse. Den forbedrede indtjening i landbruget var baggrunden herfor. På Fyn blev det i sidste halvdel af århundredet almindeligt, at hver gård fik sin egen tærskemaskine drevet af hestegang:

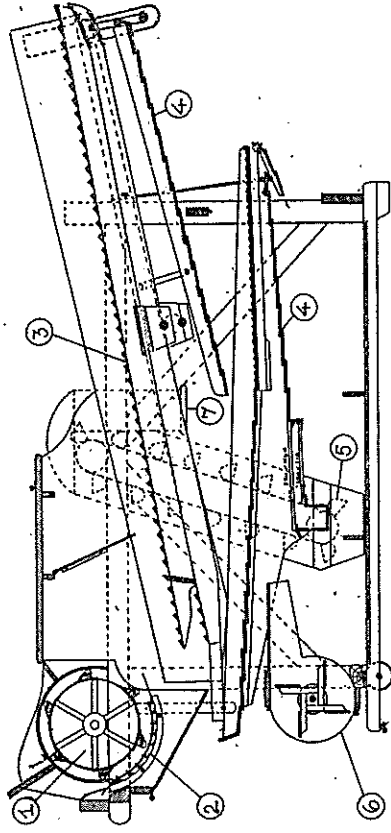
Omkr. 1900 skelnede man mellem 2 hovedtyper: håndtærskværker uden renseri og selvrensende tærskværker. De små maskiner (se forsideill.) introduceredes i 1800-tallets sidste del og fik ret stor udbredelse som følge af de mange nyoprettede husmandsbrug. Disse maskiner kunne øge tempoet med ca 1/3 og krævede knap samme kraftindsats som plejlen.

Håndtærskværket var normalt en såkaldt "stifttærskemaskine", idet selve tærskningen foregik mellem cylinder med stifter og broen ligeledes forsynet med stifter:

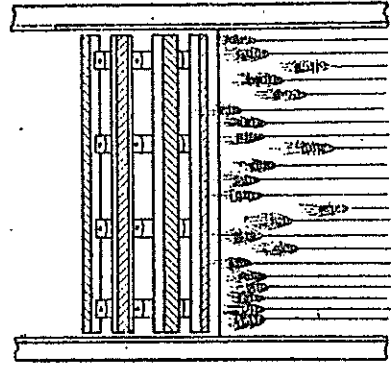

Stifttærskemaskine.
B= Broen T= Tromlen.
S=Stifter i Tromlen

Selvrensende tærskværker var normalt betydeligt større, drevet enten af hestegang dampmaskine eller senere motor. Tærskværket vandt udbredelse på næsten alle gårde og anvendtes frem til 1960'erne, hvor mejeritærskeren flyttede arbejdet fra lo til kornmark.

1. cylinder
2. bro
3. halmryster
4. sold
5. kopelevator
6. blæser
7. sække-udløb

Kornets ilægning ved cylindertromlen

Selve tærskningen foregik i disse værker ved "gnidning" mellem cylinder forsynet med "slagler" og broen. Herefter førtes halm og korn op ad halmrysteren, hvorved kornet faldt ned på soldene - og hvor avblæseren sørgede for yderligere rensning. En kop-elevator bragte det rensede korn op til sækkestedet.